

BALAHÓ ZOLTÁN

Trianon emlékei a Magyar Nemzeti Múzeumban

2007-ben Zsigmondiné dr. Marton Ildikó azzal kereste meg a Magyar Nemzeti Múzeumot, hogy tudomása van egy Trianonnal kapcsolatos dokumentumról, amit unokatestvérének idős felesége, Győrffy Ilona őriz. Kiderült, hogy egy autogramgyűjteményről van szó, amit az 1920-ban Párizsban járt magyar béke delegáció egyik tagja, ifj. Győrffy István gyűjtött össze a szállodai étterem menülapján. A becses relikviát Zsigmondiné közbenjárására ajándékként megkapta a múzeum.

Mikor a Magyarországot képviselő béke delegáció megérkezett Párizsba, addigra már szinte minden lényegi kérdés eldőlt, a magyar békeszerződés tervezete hónapok óta készen volt. A békekonferencia Legfelsőbb Tanácsnak nevezett döntéshozó szervében – amelyben a győztes hatalmak kormányfői és elnökei foglaltak helyet – már a konferencia elején eldöntötték, hogy a legyőzött országok új határait a négy nagy győztes állam (Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, USA) tisztviselőiből álló bizottságokra bizza. Mivel a csehszlovák, román és jugoszláv bizottságokban legtöbbször olyan emberek ültek, akik a monarchia és különösen Magyarország bírálóiként voltak ismertek, ráadásul olyan Kelet-Európa „szakértőkkel” álltak kapcsolatban, akik a magyarsággal szembeni ellenérzésüket sosem rejtették véka alá, mint pl. Robert Seton-Watson (írói álnevéen Scotus Viator/Skót Vihar), vagy Wickham Steed újságírók. A bizottságok az új határokat stratégiai és politikai elvek alapján húzták meg, az etnikai szempontok kezdettől fogva háttérbe szorultak, azokhoz inkább csak az amerikai tárgyalók ragaszkodtak. Magyarok nem vettek részt a „munkában”, sőt a véleményükre sem voltak kíváncsiak. A csehszlovák bizottság 1919. március 12-én nyújtotta be jelentését a Tanácsnak, alig öt héttel az első ülése után. Ez alatt az idő alatt csak hétszer ülésezett és egyetlen tanút hallgatott meg, a cseh Eduard Beneš.

Mivel Kun Béla kommunista rezsimjével a békekonferencia nem volt hajlandó kapcsolatot teremteni, az idő egyre múlt, a győztesek

türelmetlensége pedig fokozódott. 1920-ra ugyanis már lezárult a békekötés Németországgal (1919. június 28., Versailles), Ausztriával (1919. szeptember 10., Saint Germain) és Bulgáriával (1919. november 27., Neuilly), de Magyarországgal és Törökországgal még nem.¹ A már egy éve ülésező békekonferencia a fáradás jeleit mutatta – hivatalosan 1919. január 18-án nyílt meg a francia külügyminisztérium épületében a párizsi Quay d’Orsay-ban – ezért égetően szükségük volt a magyar delegációra, hogy a békeszerződést minél hamarabb aláírathassák.

A helyzet azonban Magyarországon csak 1919 késő őszére normalizálódott oly mértékben, hogy az akkor felállott koalíciós Huszár-kormányt a békekonferencia Főtanácsa elfogatta tárgyaló félnek, a meghívót 1919. december 1-jén küldték el Budapestnek. Ezt megelőzően Teleki Pál földrajztudós már 1919. augusztus 21-étől megkezdte a béketárgyalásokat előkészítő iroda szervezését, Csáky István és Ezry Sándor segítségével. A munkában több minisztériumi szakember vett részt, közülük többen tagjai lettek a magyar békeküldöttségnek.²

A minisztertanács 1919. december 12-i ülésén döntött a békeküldöttség összetételéről. Ekkor kelt „főhősünk”, Gyóffy István kinevezési határozata is, amiben Huszár Károly miniszterelnök tudatta vele, hogy „....a Magyar Békeküldöttség számellenőrévé jelöltetett ki”, mint külügyminiszteri számvizsgáló.³

A delegáció tagjai az alábbiak voltak:

Elnöke gróf Apponyi Albert (a 73 éves konzervatív politikus kinevezését a csehszlovák és román tárgyalók heves nemtetszése kísérte, mivel számukra a neve egyet jelentett a dualizmus kori magyar oktatáspolitiká egyik sokat vitatott törvényével az ún. Lex Apponyival. Ez az 1907-es törvénycikk a szlovákok emlékezetében mindmáig úgy él, mint az elmagyarosító kormányzati szándék megnyilvánulása.) volt.

¹ A békekonferencia működéséről és a döntések háttéréről lásd: *Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés.* Bp. 2001. és *Cartledge, Bryan: Trianon egy angol szemével.* Bp. 2009.

² Teleki Pál béke-előkészítő munkájáról lásd: *A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly S/S.-ben 1920 januáris-március havában.* I. kötet (kiadja a M. kir. Külügyminisztérium), Bp, 1920.

³ Magyar Nemzeti Múzeum (MNM) Történelmi Tár legújabb kori Iratgyűjtemény, leltári szám (ltsz.): 2010. 1. 1.

Főmegbízottai: gróf Bethlen István (területi és nemzetiségi kérdések), gróf Teleki Pál (statisztika, kartográfia és vízügyi kérdések, a nyomda irányítása és a jegyzékek beadása), báró Lers Vilmos külügyminisztériumi államtitkár (gazdasági kérdések), Popovics Sándor egykori pénzügyminiszter a Magyar Nemzeti Bank elnöke (pénzügyi kérdések) és gróf Somssich László az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) elnöke (mezőgazdasági ügyek).

Megbízottak: Walko Lajos államtitkár (pénzügyek), Kállay Tibor államtitkár (jóvátétel), Bartha Richárd államtitkár (jogi kérdések), gróf Csáky Imre (területi és nemzetiségi kérdések), báró Láng Boldizsár vezérkari ezredes (katonai és haditengerészeti kérdések), Konek Emil sorhajókapitány (tengerészeti kérdések).

Szakértők: Hegedűs Lóránt közigazgatási szakértő (pénzügyek), Scitovszky Tibor külügyminiszteri tanácsos (gazdasági kérdések, atrocitások), Jármay Elemér miniszteri tanácsos, hajózási szakértő (Fiume, dunai hajózás).

Főtitkárság: Praznovszky Iván főtitkár, a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, a küldöttség operatív teendőinek az irányítója (a 37 éves tehetséges diplomata később Magyarország párizsi követe lett). Wettstein (Wetsein) János követségi tanácsos, Hauer Ernő konzul.

Titkárok: Walther (Walter) Emil osztálytanácsos (vasútügy), Török Béla, Kiss Sándor, gróf Csáky István (Apponyi személyi titkára), Ezry Sándor (Teleki titkára), Bobrik Arnold, Barkóczy György, Ottrubay Károly (katonai kérdések), Kirchner Sándor alezredes (hadifoglyok ügye), báró Bánffy Zoltán.

Újságírók: Fabro Henrik MTI munkatárs, rejtjel szakértő, Ottlik György, Benda Jenő a Pesti Hírlap tudósítója, Krisztich Sándor, Sally Dezső, Bródy Miksa és Boros Samu.

Fordítás: Yolland Arthur (Magyarországon élő angol tanár).

Titkárnök: Kéler Antalné, Demeter Olga, Petschacher Anna, Gressl Margit, Boronkay Helén, Szalay Etel.

Mozdonyvezető: Anderlik Mihály főműhelyvezető.

A Magyar Békedelegáció 1920. január 5-én hétfőn indult el első párizsi útjára. A búcsúztatásra ünnepélyes keretek között került sor a Keleti pályaudvaron. A miniszterelnök mellett a Huszár-kormány több tagja is

megjelent (Somssich László külügyminiszter, Heinrich Ferenc kereskedelmi miniszter), valamint Raffay Sándor evangélikus püspök, a Területvédő Liga elnöke, aki beszédet is mondott. A búcsúztató után 8 óra 50 perckor indult el a különvonat, amelyik öt első és másodosztályú Pullman-kocsiból, egy étkező- és két poggyászkocsiból állt. Külön hálókocsi nem volt, mindenki a fülkéjében aludt. A szerelvény összeállítása igen nehéz feladat elé állította a MÁV-ot, mert a békeidőbeli több mint 80 szalonkocsit ellopták a románok, így Apponyinak is csak egy ún. udvari-kísérő kocsit tudtak adni (amiben egy miniatúr kis szalon volt). Az utasok szám összesen 73 fő volt a segédszeméllyel és a vasúti kísérőkkel együtt.

A különvonat útvonalán tömegek verődtek össze, hogy bíztassák a delegáció tagjait. Időnként Apponyi spontán beszédet tartott, hogy lenyugtassa a borús hírektől felzaklatott embereket. Bicskén került sor elsőként szónoklatra, majd következett Komárom, ahol hatalmas tömeg előtt mondott beszédet a vonat ablakán kihajolva. Itt kézzel fogható volt az emberek várakozással teli félelme, hiszen a Duna túloldalán lévő Rév-Komárom már egy éve csehszlovák megszállás alatt állt. Győrben maga a püspök fogadta a szerelvényt, majd következett Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom és Pándorfalva (ma a burgenlandi Parndorf). Királyhidán (ma Bruck a.d. Leitha), a történelmi magyar-osztrák határállomáson a Területvédő Liga alelnöke Szontagh Balázs és Sopron polgármestere buzdította a magyar békeköveteket. A polgármester ezekkel a szavakkal zárta beszédét: „Németek maradunk, de Magyarországon!”.

A különvonat Bécsen hosszabb ideig vesztegelt, majd Salzburg, Innsbruck, a svájci St. Gallen és Basel útvonalon keresztül érkezett meg Párizsba 1920. január 7-én, szerda reggel 8 óra 10 perckor (48 órai utazás után). A kihalt Gare de l'Est állomáson minden ceremónia nélkül, Marie-Joseph Henry alezredes, a békekonferencia francia összekötőtisztje fogadta a magyar delegációt. Henry alezredes és beosztott tisztjei (Laperche kapitány, Le Gallois kapitány, Frenaudin és Woillemont hadnagy) lettek megbízva a magyarok felügyeltével, őrzésével.

A rideg és kimért fogadtatás légköre a szálláson tovább nőtt. Párizs egyik külvárosában a Neuilly-sur-Seine-ben álló Château de Madrid szállodában

nyertek elhelyezést. Az I. Ferenc francia király által építtetett reneszánsz kastély a Bois de Boulogne parkerdő közepén állt, egy rendkívül csendes és jól körülhatárolt területen. A szálloda emeleti szobáit a delegáció foglalta el, míg a földszinti helyiségeket Henry ezredes és emberei (detektívjei) használták. Igen, detektívek vigyáztak rájuk, hiszen a franciák a magyar delegáció tagjait gyakorlatilag internálták. Neuillyben és a szomszédos parkerdőben ugyan szabadon mozoghattak, de Párizsba csak külön engedéllyel és kísérettel mehettek. Apponyi visszaemlékezéseiben leír egy esetet, amely a csoport egyik újságírójával esett meg. Engedély nélkül villamosra szállt, hogy a városba menjen, de lebukott és Apponyit arra kötelezték, hogy küldje haza. A dolog érdekessége, hogy Benda Jenő könyvében a történet egy német újságíróval kapcsolatban szerepel. Az újságírókkal való találkozáshoz magának Clemenceau-nak az engedélye szükségeltetett. Látogatókat sem fogadhattak, idegenekkel nem beszélhettek. A kapcsolattartás Budapesttel egy francia rádióállomáson keresztül és futárok útján zajlott.⁴

A delegáció legfőbb feladata a békefeltételek átvétele volt a békekonferencia elnökétől. Ezért megérkezésük másnapján átadták megbízólevelüket Henry ezredesnek. Az antant szövetségesek megbízóleveleinek (az USA nélkül 23 állam) átadására azonban január 14-ig várhattak (Amerika ekkor már nem vett részt a békekonferencia munkájában, de elutasította a magyar delegációval való közvetlen érintkezést.).

Január 15-én került sor a békeszerződés tervezetének átadására a francia külügyminisztérium épületében. Az aktus Clemanceau elnöklete alatt zajlott le, Pichon külügyminiszter dolgozószobájában. Magyar részről jelen voltak Apponyi elnökön kívül, Teleki, Bethlen, Popovics, Lers, Somssich főmegbízottak, Praznovszky főtitkár, Csáky István titkár és Fabro a sajtó részéről. (Az esemény amúgy nem volt a sajtó számára nyilvános!) Ekkor közölték Apponyival a Legfelsőbb Tanács határozatát, amely helyet adott a magyar delegáció előző napokban beadott kérésének, hogy Magyarország

⁴ A delegáció fogadtatásáról és elzártságuk körülményeiről lásd: *Apponyi Albert*: Hogyan kötötték meg a békét a világháború után. In. *Élmények és emlékek*. Bp. 1933. 206-232.; *Benda Jenő*: A béke kálvária útján. Egy újságíró naplója a párizsi békekonferenciáról. Bp. 1920.; *Fabro Henrik*: Párizsi békeszerződés naplója I-II. Bp. 1935-1941.

helyzetéről szóbeli előadást tarthasson (Apponyi szóbeli tárgyalást és nem előadást kért!).

A nagy eseményre másnap került sor, ami azóta is megosztja és vitára készíti a történészeket. Apponyi beszédét kortársai igen jelentős szónoki teljesítménynek tartották, de az vitathatatlan, hogy a határokra vonatkozóan semmilyen módosító hatással nem bírt. Bírálói azt vetik a szemére, hogy túl általánosságban támadta a békeszerződést, ahelyett, hogy a részletekre koncentrált volna. Mondandójának egyik leglényegesebb pontja az volt, amikor az elszakítandó területeken élő magyarok számára népszavazásokat kért. Sikertelenül!

A Főtanács előtti meghallgatás délután 14.30-kor kezdődött. Magyar részről csak a főmegbízottak és a főtitkár volt jelen, a győztesek részéről pedig Georges Clemenceau francia miniszterelnök, a békekonferencia elnöke (Michel nevű fiának magyar felesége volt, de a háború alatt elváltak), Lloyd George angol miniszterelnök, és Nitti, az új olasz miniszterelnök, valamint Henry Wallace amerikai és a japán nagykövet. A franciául elmondott beszédet időnként Apponyi angolul is összefoglalta, majd a legvégén ugyanezt tette röviden olaszul. Mindezt segítség és tolmács nélkül! Az előadás végén vita támadt a Legfelsőbb Tanács tagjai között, mert a szóbeli vitát előzetesen megtiltó Clemenceau nemtetszése ellenére az angol miniszterelnök kérdést intézett az elszakítandó területeken élő magyarság számarányára vonatkozóan. Apponyi ekkor odalépett Lloyd George-hoz és elé tette Teleki Pál később elhíresült etnikai térképét az ún. vörös térképet, amely a magyarságot jelentő piros színről kapta a nevét. Hatása azonban ennek sem lett!

Mivel a delegáció feladatát elvégezte (átvette a békeszerződés szövegét), 1920. január 18-án hazaindult. Praznovszky Iván főtitkár vezetésével Bethlen István, Csáky Imre és még néhányan Neuilly-ben maradtak, hogy az összeköttetést a békekonferenciával fenntartsák és a még hátralévő jegyzékek benyújtását intézzék. A sajtó részéről Fabro Henrik és Ottlik György maradtak kint.

A hazaérkezőket január 20-án hatalmas tömeg, köztük a Területvédő Liga tagjai várták. Apponyi igyekezett nem túl pesszimista beszédet mondani az

egybegyűlteknek. A Magyar Békeküldöttség innentől kezdve rendszeresen ülésezett, hogy a kormánnyal közösen elkészítsék a béketervezetre adott hivatalos választ. Mikor ez elkészült a delegáció újból útnak indult Párizsba, ahová 1920. február 11-én érkezett meg. A különvonat magával vitte az amerikai Bandoltz tábornokot is, akinek lejárt a szolgálati ideje Budapesten (ő mentette meg a Magyar Nemzeti Múzeum épületét a román magszállók kifosztásától 1919-ben). Az elszállásolás körülményei és a detektívek jelenléte változatlan formában fennállt. Az elkövetkező napokban a magyar kormány válaszjegyzékét átadták a békekonferenciának, majd a delegáció egy kisebb csoportja hazautazott. A hosszúra nyúlt várakozás felőrölte a delegáció tagjainak a türelmét és a bizakodását, hogy sikerül elérniük a magyar határok újratárgyalásának az ügyét. Apponyit a békekonferencia továbbra sem kezelte tárgyalófélnek, így március 30-án ő is hazaindult, nem várva tovább a Legfelső Tanács válaszára. Az ügyek intézésére Praznovszky Iván, Wettstein János, Bobrik Arnold és Fabro Henrik maradtak Párizsban. A francia hatóságok látván, hogy a magyaroktól már nem kell tartaniuk április 8-án a Neuillyben maradt néhány főt átköltöztették Versailles-ba, a Hotel des Reservoirs-ba, ahol már teljesen szabadon mozoghattak. Itt kapta kézhez május 5-én Praznovszky követ Henry alezredestől a békekonferencia válaszát, amelyben kifejtették, hogy Magyarország megállapított új határai véglegesek, azok módosítására nincs akarat, igazságosnak tartják Magyarország megbüntetését és elkerülhetetlennek a szétdarabolását. A jegyzék része volt még egy ún. kísérőlevél (az új francia miniszterelnökről Millerand-féle levélnek nevezve), amiben a győztesek határkiigazítási lehetőségekkel kecsegtették Magyarországot, aláírás esetén. Ezek ismeretében 1920. május 19-én, a békeküldöttség utolsó budapesti ülésén Apponyi bejelentette lemondását, mivel az aláírást nem vállalta, de annak megtételét tanácsolta a kormánynak.

A kormány aláírási szándékát Praznovszky Iván május 21-én közölte Henry alezreddel, aki 23-án adta át Millerand válaszát az aláírás időpontjáról és az elvárásokról (tudniillik, hogy az aláírók a magyar kormány tagjai legyenek). Minisztertanácsi határozat értelmében Benárd Ágost népjóléti és

munkaügyi miniszter, valamint Drasche-Lázár Alfréd diplomata lett a tragikus szerepre kinevezve.

A békeszerződés aláírására 1920. június 4-én került sor, délután fél öt tájkában a versaillesi királyi kastély parkjában álló Nagy Trianon palota, egyetlen nagyméretű termében (a Kis Trianon palotának nincs ilyen terme). Az alig tizenöt percig tartó eseményen magyar részről jelen volt Csáky István, a sajtót Ottlik György és Barabás Albert képviselte.

Győrffy István jóvoltából a Nemzeti Múzeum rendelkezik a Madrid Hotel képes ismertető füzetével és a szálloda éttermének díszes borítóval ellátott menü-kártyájával.⁵ Ez a füzetszerű kiadvány két lapból áll, az egyikén a Chateau de Madrid képe látható egy régi metszetről, a másikon a „Menu” felirat olvasható, de az ételválaszték nincs beleírva (feltehetően egy külön lapon szerepelt). Ennek a másik oldalán található az aláírások, amiket Győrffy István az ebédek, vagy vacsorák szünetében, mintegy emlékkönyvszerűen összegyűjtött a magyar delegáció tagjaitól. Összesen 38 név szerepel a lapon. Köztük van az elnök Apponyi és a főmegbízottak közül Teleki Pál, Popovics Sándor és Somssich László aláírása. A megbízottak közül szinte mindenki aláírta: Walko Lajos, Bartha Richárd, Csáky Imre, Láng Boldizsár és Konek Emil. A főtitkárságtól Hauer konzul névjegye található a lapon, a tíz titkár közül pedig nyolc, az újságírók közül Fabro Henriké, Ottlik Györgyé és Benda Jenőé. Még a titkárnők egyike, Boronkay Helén is aláírta. A Győrffy-féle autogramgyűjtemény egyike a legközvetlenebbül Trianonhoz kapcsolódó múzeumi emlékeinknek.

1920. június 4-e tragikus eseménye lélekben egyaránt megrengette a Magyarországon belül maradt és az utódállamok fennhatósága alá került magyarokat. Felfogni a történeteket és elfogadni a kijelölésre váró új határokat, azon a napon szinte lehetetlennek tűnt.

A tiltakozás és az elfojtott düh a békediktátum aláírását követő napokban legelsőként a Védő Ligák Szövetségének küldött hazafias és irredenta versekben nyilvánult meg. A szervezet 1920 júniusában tüntetőleg meghirdetett egy imára, vagy fohászra illetve egy jelmondatra szóló pályázatot (a pályaműveket legfeljebb húsz szóban maximalizálták). Céljuk

⁵ MNM Történelmi Tár Nyomtatvány Gyűjtemény, ltsz.: 2007. 611. és 2007. 612.

az volt, hogy olyan verseket és jelmondatokat írjanak az emberek, amelyek kifejezik, „...hogyminden törekvésünk elrabolt országrészeink visszafoglalására irányuljon és addig nem lesz pihenésünk, míg hazánk újból egységes nem lesz.”⁶ Szándékukban állt elérni, hogy a győztes imával kezdődjön minden nap az iskolákban a tanítás, minden istentisztelet, a politikai és civil összejövetelek és a bírósági tárgyalások. A kiválasztott jelmondattal pedig azt tervezték, hogy az minden újságon és nyomdai terméken megjelenjen, mintegy a magyarok elszántságának megnyilvánulásaként. Elképzelésük hamarosan meg is valósult!

A mai fül számára talán szokatlannak tetsző pályázati kiírás a korban nem számított elszigetelt jelenségnek. A korszak legaktívabb társadalmi szervezete a Területvédő Liga már több irredenta pályázatot lebonyolított. Az eredetileg Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája elnevezésű egyesület 1918. december eleje óta létezett és elsőként propagálta itthon és külföldön Magyarország területi integrációját. Innen ered az elnevezése is, hogy területvédő. A szervezet 1920-ra már egyértelműen a különböző, lokális alapon szerveződők (Felvidéki Liga, Délvidéki Liga, Nyugat-Magyarországi Liga, Erdélyi Magyar Székely Szövetség, Irredenta Szövetség) közös hangjává vált, egyfajta csúcsszervezetté. Aktivitására jellemző, hogy a Területvédő Liga a proletárdiktatúra és a román megszállás időszakát kivéve folyamatosan szervezett tüntetéseket, gyűjtéseket, előadói esteket, propaganda kiadványokat adott ki és terjesztett, még boltot is nyitott.

1919 őszén plakát pályázatot hirdettek iparművészek számára, amit festőknek és grafikusoknak szóló képeslap pályázat követett. Ekkor születtek meg a híres jelszavak: „Így volt, így lesz!, Wilsontól csak Wilsoni békét, Ezer évig a nyugatért, Feltámadunk (keresztre feszített Magyarország, megsebzett, leláncolt oroszslánnal), Nem! Nem Soha!” Ez utóbbi még a Károlyi-kormány jelszava volt egy Jeges Ernő tervezte plakátról, amiben sokan a Tria-Non (három nem) szójátékát látják, de a jelszó korábbi, minthogy Trianonról tudhattak volna.

⁶ MNM Történelmi Tár legújabb kori Iratgyűjtemény, ltsz.: 99. 45. 1. A hirdetése sok korabeli napilapban is megjelent.

A Védő Ligák Szövetsége 1920 januárjában jött létre, amikor több szervezet Urmánczy Nándor (1868–1940) erdélyi, örmény származású politikus vezetése alá helyezte magát. Az ernyőszervezetet gyakran összetévesztették a Területvédő Ligával. Urmánczy állt az élén a Szabadság téren felállított négy magyar égtájat szimbolizáló irredenta szobor csoport felállításának (1921. január 16.), és az ő neve fémjelezte az 1925-ben elindított EreklYES Országzászló mozgalmat is. Végül a kormány 1921 nyarán feloszlatta a Védő Ligák Szövetségét, több más hasonló szervezettel együtt – a trianoni békeszerződés törvénybe iktatása következményeként.

A meghirdetett ima/fohász és jelmondat pályázatoknak 1920. július 20-ig kellett megérkezniük a szövetség VIII. kerületi címére, az Eszterházy utca 4-be (ma Puskin utca), név és lakás megjelölésével jelíges borítékban. A kiírás még egy fontos megjegyzést tartalmazott, történetesen azt, hogy „A beérkezett összes pályázatokat döntés után, megőrzés végett, a Magyar Nemzeti Múzeumnak adjuk át.” Ez így is történt. Feltehetően a Nemzeti Múzeum Országos Széchenyi Könyvtárába kerültek, amelyek már korábban meghirdetett egy háborús emlékanyaggyűjtést. A Széchenyi Könyvtár 1980-as elköltözésekor ez az anyag hátra maradt, majd hosszú „rejtőzködés” után került elő, 2000 környékén az egyik pincéből.

A pályázatra összesen 126 mű érkezett, ebből 71 található meg a Magyar Nemzeti Múzeum Iratgyűjteményében, 55 darab viszont hiányzik, hollétük ismeretlen. Néhány számszerűsített adat a pályázatról: a 78 darab ima mellé 119 jelmondatot írtak (egy pályázó többet is küldhetett); 60 nevesített pályázó összesen 68 pályamunkát írt (7 fő egynél többet is); 3 pályázatot név nélkül adtak be. A pályázók közül 59 férfi volt és 9 nő.

A pályázók lakcím szerinti megoszlása a következőképpen alakult: Budapest 36, Csepel 1, Sátoraljaújhely 4, Nagykanizsa 4, Nagykőrös 4, Jászkarajenő 1, Taksony 1, Gyula 3, Debrecen 2, Túrkeve 2, Szolnok 1, Kunszentmárton 1, Kiskunhalas 1, Nyíregyháza 1, Nyírbátor 1, Pásztó 1, Balassagyarmat 1, Mágocs 1, Neszmély 1, Úny 1, Királyhelmec (Bodrogkeresztúri postai bélyegzővel) 1, lakcím nélkül 2. Érdekes képet nyújt a pályázók foglalkozás szerinti megoszlása is: tudományegyetemi tisztviselő, tanár, tankerületi főigazgató, iskolaigazgató, tanuló, nevelőtanár, állami tanítónő, bíró, ügyvéd,

ny. főispán, karmelita rendtartomány főnök, kir. kúriai bíró, MÁV hivatalnok, erdőmérnök, református lelkész, rabbi és főrabbi, honvéd főhadnagy és alezredes, postafelügyelő, banktisztviselő, orvos, orvostanhallgató, gépgyári tisztviselő, tímár mester és „vöröskeresztes néne”. A beérkezett pályaművek elbírálására Rákosi Jenő (1842–1929) újságíró és lapszerkesztőt kérték fel, de a sok munkára való tekintettel még Kozma Andor (1861–1933) költőt, műfordítót is felkérték. Minden beérkezett pályázatot megszámoztak, majd a munkát megosztották: a 63-as sorszámig terjedőket Rákosi, míg az e fölöttieket Kozma bírálta el. Ez utóbbiak hiányoznak a gyűjteményből, kivéve azokat, amelyeket Kozma díjazásra javasolt.

Fennmaradt Rákosi Jenő összefoglaló jelentése⁷ és Kozma Andor véleménye is.⁸ Rákosi 1920. augusztus 28-i levelében kifejtette, hogy a pályázat eredményesnek tekinthető, célját elérte, „Azt gondolom, hogy itt nem irodalmi színvonal a döntő, hanem a gyakorlati cél, ha röviden, tömören olyan érzést és gondolatot fejez ki, amelyet nyomban mindenki megért, elkap és magáévá tesz.” Rákosi és Kozma tökéletesen egyetértett a legjobb pályamű kiválasztásában. Rákosi szerint: „...a legpompásabban beletalált a 2-ik számú pályamunka, melyet a „Felvidék egy elszakadt leánya” jegyzett mint szerző.” Kozma hozzátette, hogy „... a pályaműveknek ebben a csoportjában feltétlenül a legjobb, a többi pályamű pedig nagyrészt egészen rossz, kisebb részben, ha nem is éppen rossz, de jelentéktelen.” A romantikus hangzású „Felvidék egy elszakadt leánya” jelíges boríték egy címeres, kézzel írt névjegyet tartalmaz a következő szöveggel: „Papp-Váry Elemérné sz. Sziklay Szeréna. Budapest, VIII József körút 63. IV. 2. 1920. jun. 19.” Győztes verse pedig így hangzik: „Ima / Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában. / Hiszek egy isteni örök igazságban / Hiszek Magyarország feltámadásában! / Amen.”⁹ Sziklay Szeréna (1881. április 18., Jánok - 1923. november 15., Budapest) költőnőnek már két verseskötete is megjelent (Háborús visszhangok. 1916., Mikor vihar dühöng. 1920.), de nevét ez a díjnyertes fohász tette ismerté. A Sziklayak (eredetileg Schmidt) jeles szerepet játszottak Rozsnyón és

⁷ MNM Történelmi Tár legújabb kori Iratgyűjtemény, ltsz.: 99. 45. 2.

⁸ Uo. ltsz.: 99. 45. 3-4.

⁹ Uo. ltsz.: 99. 45. 13.

Gömörben. Apja, ifj. Sziklay Ede Gömör megye szolgabírája, majd országgyűlési képviselője volt, végül Abaúj megye főispánja lett. Férje, Papp-Váry Elemér honvéd tábornok a Ludovika Akadémia parancsnoka volt.

A Magyar Hiszekegy-ként közismerté vált ima bejárta az egész magyar sajtót. A három soros vers össznemzeti érzést fejezett ki, a Horthy-korszak nemzeti imájává vált. A sikeren felbuzdulva 1921-ben Hitvallás címmel 15 szakaszos versé bővítette ki, aminek nyitó és záró strófája lett a Magyar Hiszekegy. Mások szerint ez már a pályázat kiírása előtt megvolt! A vers teljes szövegét a Budapesti Hírlap 1920. szeptember 19-i száma közölte. Ennek megjelenésére még abban az évben pályázatot írtak ki, melyet Szabados Béla nyert meg. Ezt az iskolai énektanítás részévé tették. A Hiszekegy elszavalása az első és utolsó órák előtt illetve után már 1920 őszétől kötelezővé vált.¹⁰

A nagy népszerűségnek örvendő költőnek ennek ellenére nehéz anyagi körülmények között élt férjével.¹¹ Feltehetően a sok nélkülözés is hozzájárult korai halálához. Sírja a Kerepesi temető 28. díszsorának 37. parcellájában áll, a Hiszekegyel díszített síremléket Horvai János alkotta 1925-ben.

A győztes jelmondat alkotója már korántsem lett ennyire népszerű. A 107. számú pályázatról így írt Rákosi Jenő: „Ez a pályázó olyan egyszerű formulát talált, hogy azt kell hinnem, hogy nem is kereste...hanem csak szerencsésen rábukkant, ha tetszik ráhibázott.”

A „Néha a sziklán is nyílik virág” jelige Besseneyi Szabó Mihály (1859. január 7., Esztergom – 1940. december, Esztergom) nyugalmazott főispán ima és jelige próbálkozásait rejtette. Őt imával és négy jelmonddal jelentkezett, de a befutó csak az utolsó próbálkozása lett: „Csonka Magyarország nem ország / Egész Magyarország mennyország!”¹²

¹⁰ A Magyar Hiszekegy kultuszról lásd: *Zeidler Miklós*: A magyar irredenta kultusz a két világháború között. Bp. 2002. 52. A hazai kultusszal párba állítható az 1921-ben megszületett Székely Himnusz is (írója Csanády György, zeneszerzője Mihalik Kálmán volt), amelyet először 1922-ben adott elő a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének énekkara.

¹¹ Papp-Váry Elemér egy hosszú levélben — felesége tudta nélkül — panaszkolt el nehéz anyagi helyzetüket Rákosi Jenőnek, amit egy mozi üzemeltetésére felvett hitel vissza nem fizetése okozott. Arra kéri az újságírót, hogy szervezzen országos gyűjtést a Hiszekegy szerzőjének megsegítésére (1922. június 23.). MNM Történeti Tár legújabb kori Iratgyűjtemény, ltsz.: 1855.

¹² MNM Történeti Tár legújabb kori Iratgyűjtemény, ltsz.: 99. 45. 14.

Szerzőjéről nem sokat tudunk, neve is csupán egyszer szerepelt a sajtóban. Bessenyoői Szabó Mihály az Esztergom megyei adminisztrációban szolgált, 1894-től főjegyzőként. Karrierje 1905-ben lódult meg, amikor a kormány kinevezte Hont megye főispánjává, amit az esztergomi notabilitások nem néztek jó szemmel. Gyakran írt a helyi lapokba verseket és tárcákat. Idős korában a Dorog közeli Únyban telepedett le, ahol visszavonultan élt, ezért „únyi remetének” is nevezték. Jelmondatához Szerelin Hugó írt kottát 1921-ben.

Papp-Váry Elemérné, a Magyar Hiszekegy szerzője – 1920 körül
(MNM Történeti Fényképtár)